

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

שופטים

(חלק בט שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת שופטים, ל' מנ"א-א' אלול, ה'תשפ"ה (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2025
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY®
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

שופטים ב

104

ועד"ז בנוגע למנין המצוות: כשם שדייק לציין את המספר הכללי של כל מצוות התורה (כמו בסוף ההקדמה – לפני מנין המצוות), ומנין מצוות התורה הנוהגות לדורות שש מאות ושלוש עשרה מצוות מהם מצוות עשה מאתים וארבעים ושמונה סימן להם כו' ומהם מצוות ל"ת שלש מאות וששים וחמש כו", וחזר וכפל זאת בכמה מקומות – כן מנה ⁵ בראש כל „הלכה" את מספר הכללי של המצוות וגם את המספר הפרטי דמצוות עשה ולא תעשה הנכללות בהלכה זו. ולדוגמא – הלכות יסודי התורה: „יש בכללן עשר מצוות שש מצוות עשה וארבע מצוות ל"ת (וממשיך) וזהו פרטן כו"; וכן חוזר ומסכם בסיום כל אחד מי"ד הספרים את המספר הכללי והפרטי של המצוות שבו (ולדוגמא בסוף ספר המדע: „נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה חמש ושבעים שש עשרה מהם מצוות עשה ותשע וחמשים מצוות לא תעשה").

וע"פ כל זה דרוש ביאור, מדוע לא כתב כאן הרמב"ם (וכן לא מצינו שנזכר

א. כתב הרמב"ם (בהקדמתו לספרו יד החזקה) לאחר סיום מנין המצוות בפרטיות: אלה הם תרי"ג מצוות שנאמרו לו למשה בסיני הן וכללותיהן ופרטותיהן כו' ויש מצוות אחרות שנתחדשו אחר מ"ת וקבעו אותם נביאים וחכמים ופשטו בכל ישראל כגון מקרא מגילה ונר חנוכה ותענית תשעה באב ועירובין וידיים כו' כל אלו המצוות שנתחדשו חייבים אנו לקבלם ולשמרם שנאמר: לא תסור מן הדבר וכו'.

וצריך ביאור, ובהקדמה: כל כתיבתו של הרמב"ם היא בתכלית הדיוק, וכאשר מביא בחיבורו כמה ענינים, דרכו לסכמם² ולפרטם – וכמו שמצינו לכל לראש בנוגע לכללות חיבורו: לא הסתפק הרמב"ם במה שהקדים³ „וראיתי לחלק חיבור זה הלכות הלכות בכל ענין וענין ואחלק ההלכות לפרקים שבאותו ענין וכל פרק ופרק אחלק אותו להלכות קטנות כדי שיהיו סדורים על פה", אלא חזר (לאחרי מנין המצוות) ומנאם וספרם בפרטיות „וראיתי לחלק חיבור זה לארבעה עשר ספרים", וביאר את שמו ותוכנו של כל ספר ואת מספר ההלכות הנכללים בכל ספר (ולדוגמא: ספר המדע הלכותיו חמש וזה סדרן הלכות... תשובה)⁴.

כל הי"ד ספרים והמצוות שבהם): ונמצאו כל ההלכות של ארבעה עשר ספרים אלו שמונים ושלוש הלכות.

אבל מ"ש בסוף כמה ספרים – מספר כל הפרקים שבכל הלכה וסכום הכולל שבכל הספר – צ"ע אם הוא מהרמב"ם (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 231² בשוה"ג להערה 26).

(5) ולהעיר דכפי הנראה מכמה כתי"י ודפוסים וכן מצילום כ"ק דהרמב"ם (נדפס ברמב"ם הוצאת שולזינגער בסופו) חזר וכתב כל ההלכות שבכל ספר – בריש כל ספר; וכל מנין המצוות על סדר ההלכות – בריש כל הלכה והלכה.

(1) פרשתנו י, יא. וצ"ע שלא הזכיר הרמב"ם כאן גם העשה שבזה – אף שהביאו והדגישו בכ"מ. ראה לקמן בפנים ס"ג.

(2) ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות לד.

(3) בסוף הקדמתו לספר היד – לפני מנין המצוות. ועד"ז בהקדמתו לספר המצוות.

(4) ועד"ז כתב בסוף הקדמתו (אחרי שמפרט

שנתחדשו ונתקנו על ידם – ולא הגזירות והסייגים (שמספרם גדול ביותר) שהוסיפו וכללו בתוך המצוות דאורייתא, או מנהגות וכיו"ב¹⁰;

וסוג זה של מצוות מדברי סופרים הוא במספר מוגבל ומועט. ובכ"מ¹¹ נמנו ז' מצוות דרבנן – תו לא¹².

ג. והנה לכאורה הי' אפשר לבאר זה ע"פ דברי הרמב"ם עצמו:

כתב הרמב"ם ש"כל מה שצונו חכמים לעשותו וכל מה שהזהירונו ממנו כבר צוה . . לעשותו והוא אמרוי

(10) ראה רמב"ם ריש הל' ממרים.

(11) של"ה שטז, סע"א בשם "קדמונים". כתר תורה (לר"ד ויטאל) הובא בתורת העולה להרמ"א ח"ג פל"ח. וראה בפרטיות בהנסמך בסה"מ תש"ח ע' 165. לקו"ש חכ"א ע' 401 ואילך. אמנם הכלל המבואר שם (מספר "מצות השם") דאין נכנסין במנין אלא אלו שתקנו חז"ל לברך עליהם ושאיין להם עיקר מן התורה (ושהן בקום ועשה) – לא יתכן לומר על כל אלו שהרמב"ם מונה כאן, כי "תענית ת"ב" אין מברכין עליו ואינו בקום ועשה.

ולהעיר דבהל' ברכות (פי"א ה"ג – דלקמן בפנים ס"ג) הזכיר בהמצות שהן מד"ס, גם הדלקת נר בשבת. ואכ"מ.

(12) ובסמ"ג (ח"ב) בסוף רמזי מ"ע כתב: אחרי כן בארנו חמש מצות מד"ס והם כו'.

ולהעיר ממ"ש בסוף חלק המ"ע "אחרי שסיימנו מ"ע של תורה נחל לבאר מ"ע שהם מד"ס . . והם חמש מצות* – אף שלדעתו ישנם עוד, וכמו שממשיך שם, וכבר בארנו מצות נטילת ידים שהיא מד"ס".

וידוע שבכלל – הסמ"ג הלך בעקבות הרמב"ם (יד מלאכי כללי הרמב"ם כו' הסמ"ג אות לו).

(* וראה לקמן שם שבריש כל מצוה (אחרי מצוה הא') מציין מספרה: המצוה השנית; המצוה השלישית כו'.

הדבר בשום מקום בספר היד) מהו מספר המצוות שמדברי סופרים?¹³

ב. והנה בספר המצוות¹⁴ כתב הרמב"ם (בשאלתו על דעת הבה"ג שמנה כמה מצוות דרבנן במנין המצוות): „אם נמנה כל עשה דרבנן וכל לא תעשה דרבנן יהי' זה עולה לאלפים רבים“.

אבל אין לומר שמטעם זה לא ציין הרמב"ם את מספר המצוות דרבנן, כי:

א) אדרבה, כיון שרבים הם, הרי נחוץ עוד יותר לכתוב מספרם, כדי שהדבר יסייע לדעתם ולזכרם¹⁵ (ויתירה מזו: ע"פ דברי הרמב"ם עצמו¹⁶ בנוגע לתרי"ג מצוות, שהטעם שפירטן ומנאן בכל הלכה והלכה הוא כדי „להשמר שלא יעדר ממנו דבר שלא אדבר בו ובזכרי כל המצות במספר הייתי בטוח מזה“ – הרי טעם זה שייך ונחוץ גם (וביתר שאת) לגבי מצוות דרבנן).

ב) ועיקר: השאלה מפני מה לא מנה הרמב"ם את המצוות דרבנן היא בנוגע למצוות דרבנן בכללותן, ע"ד אלו שמנה כאן הרמב"ם – „כגון מקרא מגילה ונר חנוכה ותענית תשעה באב ועירובין ויודים“, אבל לא בנוגע לפרטיהן. ועוד ועיקר: השאלה כאן היא בנוגע לסוג מיוחד של דברי סופרים: המצוות

(6) ע"ד שמנאום בכמה ספרים – ראה לקמן הערה 11, 12, 46.

(7) שורש א בסופו.

(8) ראה יד מלאכי שם. ובאגרת תחה"מ להרמב"ם קרוב לתחלתו: וכללנו במספר ואמרנו שהם עשרים וארבעה מיראתנו שמא יחסר אחד מן המעתיקים מן המספר אחד ויאמר האומר שלא זכרנו אותו.

(9) בהקדמתו לספר המצוות.

לישראל¹⁷ – חיוב לשמוע בקול החכמים.

וכביאור הרמב"ם¹⁸ בנוסח הברכה „אשר קדשנו במצותיו וצונו” במצוות דרבנן: והיכן צונו בתורה, שכתוב בה: אשר יאמרו לך תעשה, נמצא ענין הדברים והצען כך הוא אשר קדשנו במצותיו שצויה בהן לשמוע מאלו שצונו להדליק נר של חנוכה או לקרות את המגילה וכן שאר כל המצות שמדברי סופרים.”

והעולה מזה¹⁹, שהמצוות דרבנן אינן מחולקות למצוות נפרדות, אלא כל המצוות הן (נכללות ב)מצוה אחת – „לשמוע כו” ו„לא תסור”.

ויתירה מזו מצינו במפרשים²⁰, שכשם שאיסורי דרבנן (לכמה דעות²⁰) אינם איסורי חפצא אלא איסורי גברא²¹, עד”ו הוא גם במצוות מדרבנן, שאינן בחפצא כי אם חיוב על הגברא.

ועפ”ז יש לומר, שמטעם זה לא ציין הרמב”ם מספר במצוות דרבנן, ז’ מצוות וכיו”ב, כדי להדגיש ענין זה גופא,

(17) ל’ הרמב”ם במנין המצות שבריש ס’ היד מ”ע קעד. ובהמצות שבריש הל’ ממרים כתב „לעשות על פי התורה שאמרו לנו ב”ד הגדול” ובהמ”צ כתב (וכ”ה בחינוך מצוה תצה) ב’ הענינים: לשמוע. . ולעשות. ואכ”מ.

(18) הל’ ברכות פ”א ה”ג. וראה שם פ”ו ה”ב. (19) ראה צפע”נ שבהערה 16. וביאר עפ”ז הא ד„ירושלמי סוכה פ”ג על הל’ דסוכה דף מ”ו (ע”א) על מצות זקנים ר”ל בנוסח הברכה כך הוא דלא כרש”י (סוכה שם ד”ה מכאן ואילך).

(20) ראה אתון דאורייתא כלל יו”ד. (20*) ראה השקו”ט באתון דאורייתא שם. בית האוצר מערכת א’ כלל קכב. ובכ”מ.

(21) וצע”ג איך ליישב עפ”ז מש”כ בתניא רפ”ח „ואפילו הוא איסור דרבנן” ועד”ז בכ”מ. – וראה שיחות אחש”פ (ושלאח”ז) תשל”ו. ועוד.

על פי התורה אשר יורוך וגו’ והזהירנו יתברך מעבור דבר מכל מה שתקנו אותו או גזרו, ואמר¹ לא תסור¹³, וכמו שהאריך בזה בריש הלכות ממרים.

והרמב”ן¹⁴ השיג על דברי הרמב”ם והקשה כמה וכמה קושיות, וביניהן: אם נאמר שעל כל מצוה מדברי סופרים ישנו לאו ועשה, ה’ עלינו להחמיר בכל הענינים שמדרבנן, להיותם חיובים מן התורה – וא”כ למה מצינו כמה חילוקים בהלכה בין מצוה דאורייתא למצוה מדברי סופרים?

ומהתירושים שבזה במפרשים¹⁵: מי שלא קיים מצוה דרבנן או שעבר על איסור מדברי סופרים, לא עבר (לדעת הרמב”ם) על המצוה „על פי התורה אשר יורוך” או על הלאו ד„לא תסור”, כי אם דוקא מי שלא קיבל עליו את המצוה או את האיסור דרבנן, היינו שאינו מודה בדברי חכמים.

כלומר: המצוה „על פי התורה אשר יורוך” והלאו ד„לא תסור” אין פירושים עצם העש”ו או אי העש”ו של מה שתקנו חכמים, כי אם¹⁶ המצוה היא „לשמוע מכל בית דין הגדול שיעמדו להם

(13) לשון הרמב”ם בסהמ”צ שורש א. וראה גם לשונו בהקדמת היד – הובא בתחילת השיחה. סהמ”צ ומנין המצות שבריש ס’ היד – מ”ע קעד ומל”ת שיב.

(14) בהשגותיו לשרשים שם. וראה גם חינוך מצוה תצו.

(15) ראה בהבא לקמן אנציקלופדי’ תלמודית ערך דברי סופרים ס”ד. וש”נ. שד”ח כללים מערכת אל”ף ס’ שצט, מערכת למ”ד כלל וא”ו. וש”נ. ובכ”מ.

(16) ראה גם צפע”נ על הרמב”ם כאן. ובמכתבי תורה מכתב רכה בתחלתו.

ואין זה בדומה כלל לדוגמא הנ"ל מהוראות הרופא, שהרי סוף־סוף ההוראות כשלעצמן אינן דברי תורה²⁷, משא"כ התקנות והמצוות מדברי סופרים הרי הן (בכללות כל אחת מהן) חלק מהלכות ודברי התורה; וכיון שהן חלק (ועיקר²⁸) מהתורה שבעל פה, הרי מובן שגם קיומן (כגון קיום מצות מקרא מגילה, על דרך משל) הוא ע"פ תורה (מדאורייתא) מעשה של מצוה²⁹, ולא רק קיום של הציווי (הכללי) לשמוע דברי חכמים.

(ב) עכ"פ אין לומר שכוונת הרמב"ם כאן היא להדגיש ענין זה בנוגע למצוות דרבנן, כי הרמב"ם ממשך ומבאר מפני מה מצוות אלו „אינם תוספת על מצוות התורה“

[וז"ל: אם הוסיפו ב"ד כו' דרך תקנה או דרך הוראה כו' אין זו תוספת שהרי לא אמרו שהקב"ה צוה לעשות עירוב או לקרות מגילה כו' ואילו אמרו כן היו מוסיפין על התורה אלא כך אנו אומרים שהנביאים עם ב"ד תקנום וצונו לקרות המגילה בעונתה כדי כו'³⁰]

27 ומשנתים מזמן לזמן ואפילו ממקום למקום.

28 ראה לשון הרמב"ם ריש הל' ממרים. 29 ראה דרשות הר"ן דרוש ז. וכן בדרוש ה נוסחא ב (הובא גם באוה"ת שה"ש כרך ב ע' תסג. רד"ה מאי מברך כסה"מ פר"ת; ה"ש"ת). וכ"ה לפי הבנת הרמב"ן בדברי הרמב"ם.

30 ובהל' ממרים (פ"ב ה"ט) מתרץ בנוגע לגזירות ב"ד – ראה ראב"ד ונ"כ הרמב"ם שם, וכאן מתרץ ומבאר בנוגע לתקנות, היינו (בעיקר) מצות עשה מד"ם. ולהעיר מסיום לשונו כאן „ועד"ו היא כל מצוה ומצוה שהיא מדברי סופרים בין עשה בין לא תעשה“. כן להעיר דשם מדייק „שלא להוסיף על דברי תורה ולא לגרוע מהן.. בין בתורה שבכתב בין בתורה שבע"פ“.

שהמצוות דרבנן אינן מחולקות למצוות בפני עצמן, ולא חל שם נפרד של „מצוה“²² על כל מצוה מדברי סופרים, מאחר שכל המצוות שמדברי סופרים נכללות במצוה אחת – לשמוע בקול החכמים ו„לא תסור“ מדבריהם.

והוא ע"ד (להבדיל) החיוב לקיים את הוראות הרופא (שזהו ציווי השו"ע), שהחיוב בזה הוא מצד הציווי ד„ונשמרתם מאד לנפשותיכם“²³ – שאין אנו מחשיבים כל מעשה ופעולה וזהירות בזה כקיום מצוה נפרדת.

ויתירה מזו – ע"ד קיום הפרטים של מצוות כיבוד אב ואם²⁴. וכיו"ב.

ד. אבל באמת אי אפשר ליישב כן, כי

[נוסף על זה שדוחק לומר ששינה הרמב"ם מדרכו וסדרו בכל הספר כולו (לספור ולמנות את פרטי הדברים והענינים ולציין את מספרם הכולל) רק כדי לרמז על הענין הנ"ל (ובפרט שזהו ענין עיקרי שה"י לו לכתבו בפירושו²⁵ באיזה מקום בספרו – הרי']

(א) עצם ההנחה שבמצוות ואיסורים דרבנן (לדעת הרמב"ם) המצוה אינה המעשה כי אם שמיעת דברי חכמים, צריכה עיון גדול – וכדמוכח גם מזה שלא הכל מפרשים כן בדעת הרמב"ם²⁶ –

22 ראה דברי המג"א לסה"צ שם בתחלתו.

23 ואתחנן ד, טו.

24 ראה קנאת סופרים לסה"צ שם שורש א

(ט, ב) במה שהשיב על א' מהשגות הרמב"ן.

25 אף שבכלל אין דרכו להביא חידושים

בספרו (יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ה'),

אבל נדו"ז ה"ז הסברה עיקרית.

26 ראה אנציקלופדי' תלמודית שם.

עוד מצוות (בדומה למצוות התורה), שיש חיוב לקיים כל אחת מהן – חיוב ע"פ תורה.

וכדמוכה גם מדיוק לשונו „אלה הם תרי"ג מצות .. ויש מצות אחרות שנתחדשו אחר מ"ת .. ויש לכל מצוה ומצוה מאלו פירושי ודקדוקין .. כל אלו המצות שנתחדשו חייבים אנו לקבלם ולשמרם כו"ל, כלומר שאלו הן מצוות (נפרדות) אחרות³⁴ (ולא פרטים הכלולים במצוה ד, „לא תסור") באותו סוג וגדר של תרי"ג מצוות התורה הנזכרות, אלא ש„נתחדשו אחר מ"ת כו"ל. ולכן נדרש מיד לבאר, שאעפ"כ „אינם תוספת על מצות התורה“.

והדרא קושיא לדוכתא: מדוע לא פירט הרמב"ם את מספרן של אותן „מצות אחרות שנתחדשו“³⁵?

ה. ויש לומר הביאור בזה:

בזה שדייק הרמב"ם וחזר ומנה כאן את מספר המצוות דאורייתא

(34) ועפ"י וימתק זה שהרמב"ם כאן מקדים מקרא מגילה ונר תנוכה ל„עירובין וידים“, אף שעירובין וידים הם מתקנות שלמה וב"ד (עירובין כא, א. רמב"ם הל' עירובין פ"א ה"ב ואילך. הל' אבות הטומאות פ"ח ה"ח) – לפני תיקון מקרא מגילה כו'

– כי במגילה ותנוכה מודגש יותר דהוי „מצות בפני עצמן“ – ראה חז"ל מהרש"א מגילה יד, א ד"ה חוץ.

(35) וכמ"ב ב„מנין המצות על סדר הרמב"ם בסוף ספר זמנים „נמצאו כל המצות של תורה הנכללות בספר זה חמש ושלישים י"ט מהם .. ויש בו ג' מצות מדברי סופרים“, והיינו הל' עירובין (דכ' שם בתחלת ההלכות „מצות עשה אחת והיא מד"ס ואינה מן המנין“) והל' מגילה ותנוכה (דכ' בריש ההלכות „יש בכללן ב' מצות עשה מדברי סופרים ואינם מן המנין“).

ואם תמצי לומר התירוץ הנ"ל, הרי קושיא מעיקרא ליתא: הלא הרמב"ם גופא מדגיש (בזה שאינו מציין את מספרן של המצוות דרבנן) שהמצוות דרבנן אינן נחשבות למצוות נפרדות, אלא הן מצוה אחת (כללית) דאורייתא, לשמוע בקול החכמים ו„לא תסור“ מדבריהם, וא"כ מובן בפשטות שאין כל קט"ד שעי"ז נגרמת איזו הוספה במספר המצוות³¹, ואין הרמב"ם צריך לתרץ מפני מה „אינם תוספת על מצות התורה“ ושאינו מהן כל סתירה להלאו ד„לא³² תוסף עליו“³³.

ועל כרחק צריך לומר, שמזה גופא שהוצרך הרמב"ם כאן להשמיענו (בנוגע למצוות דרבנן) ש„אינם תוספת על מצות התורה“, מוכח, אדרבה, שתוכן דבריו כאן הוא שהמצוות דרבנן הן (לא קיום של מצוה אחת מן התורה – שמיעת דברי חכמים, כי אם להפך)

ואילו כאן מדייק „ואינם תוספת על מצות התורה“; „לא להוסיפה למצות התורה“. ואכ"מ. וראה לקמן הערה 33.

(31) ועיין אגה"ק סכ"ט (קנ, סע"א): והנה ד' מצות דרבנן אינן נחשבות מצות בפני עצמן שהרי כבר נאמר לא תוסף אלא הן יוצאות ונמשכות ממצות התורה וכלולות בהן במספר תרי"ג.

(32) ראה יג, א.

(33) להעיר מהשגת הראב"ד הל' ממרים שם לגבי סייגים וגזירות – וראה רדב"ז שם. מנ"ח מצוה תנן בתחלתה (נב, רע"א). ועיין בהמשך הדברים במנ"ח שם „כמה מצות שהוסיפו חז"ל כגון נר תנוכה ונט"י וכדומה שהם דברים חדשים ולא הוסיפו במצות התורה נראה דודאי לא שייך ב"ת כי התורה נתנה רשות לחכמים לתקן תקנות הן בקום ועשה כו' ולא ראיתי בדברי הראשונים שיהי' זה בכלל זה ויתרצו הדברים כי הלאו הזה אינו אלא כו"ל. וצע"ג שכנראה נעלם ממנו לפי שעה – דברי הרמב"ם כאן בסוף מנין המצות!

דרבנן, כי קביעות של מספר שייכת רק במצוות דאורייתא ולא במצוות דרבנן.

ו. יתירה מזו: מאחר שעל החכמים מוטל חיוב לעשות סייג לתורה (בלשון הרמב"ם³⁹), "לפי מה שהשנה צריכה" – הרי אפשר שתגיע, "שעה" שבה תדרש הוספה של עוד גזירות ותקנות ומנהגות, מצוות דרבנן, ואזי יוטל על החכמים חיוב להוסיף, ועל בני ישראל – חיוב לקיימן מצד "לא תסור" ו"לשמוע".

ואע"פ שבפועל הנה בזמן הזה אי אפשר שיתוספו עוד מצוות חדשות מדרבנן, שהרי אין לנו בית דין הגדול שיש בכחו להוסיף תקנות כו' – הרי שתי תשובות בדבר:

ראשית, אין זה משנה את הגדר של מצוות דרבנן, כיון שע"פ הלכה ישנה אפשריות להוסיף על המצוות באם יקום בית דין הגדול, ובפרט לעתיד לבוא, כאשר "ואשיבה שופטיך כבראשונה"⁴⁰ –

וע"ד ומעין ביאור הרמב"ם (בספר המצוות שלו⁴¹) בטעם שמנה בין המצוות גם את מצות השמדת ז' האומות – אע"פ שאין זו מצוה הנוהגת לדורות (ומצוות אלו לא מנה הרמב"ם במנין המצוות) – וז"ל⁴²: "הענין שנסתיים בהשגת מטרתו בלי שיהא אותו הדבר תלוי בזמן מסויים אין אומרים בו אינו נוהג לדורות, לפי שהוא נוהג בכל דור שבו נמצאת אפשרות אותו הדבר . . כללו של דבר

[הן בתחילת דבריו "אלה הם תרי"ג מצות כו", והן בהמשך דבריו, כשביאר (כו"ל) שהמצוות דרבנן "אינם תוספת על מצות התורה ועל מה הזהירה תורה לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו שלא יהא נביא רשאי לחדש דבר ולומר שהקב"ה צוהו במצוה זו להוסיפה למצות התורה או לחסר אחת מאלו השש מאות ושלוש עשרה מצוות"].

ולא הזכיר כל מספר במצוות מדברי סופרים – הנה בזה גופא בא לידי ביטוי החילוק בין מצוות של תורה למצוות דרבנן:

המצוות דאורייתא הן במנין ומספר מסויים וקבוע – והוזהרנו "לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו", ובלשון הרמב"ם³⁶, "דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעלמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת שנאמר³⁷ את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו".

משא"כ המצוות דרבנן הרי הן, כלשון הרמב"ם, "מצוות שנתחדשו", שרבנן מחדשים בכח התורה, "כדי לחזק הדת ולתקן העולם" (כדברי הרמב"ם בהלכות ממרים³⁸).

והיינו, שעצם ענינן הוא ההיפך ממספר מסויים. וממילא אין הרמב"ם יכול לציין כל מספר ביחס למצוות

36) ה'ל' יסוה"ת רפ"ט (וראה שם בהמשך ההלכה). וראה ה'ל' מעשה הקרבנות ספ"ב. ה'ל' מלכים פי"א סה"ג.

37) פ' ראה שם (ושם: תשמרון).

38) פ"א ה"ב.

39) ה'ל' ממרים שם.

40) ישע"א, כו.

41) מ"ע קפז.

42) בהעתק קאפח. ולפינו – בשינוי לשון.

סמוכים⁴⁴ בעל תוקף של בית דין הגדול (והחשוב, „לשמוע מכל בית דין הגדול”⁴⁵ אינו תלוי כלל בזה שהבית דין יושב בלשכת הגזית⁴⁵).

ז. והנה אע”פ שבכמה ספרים נמנו המצוות דרבנן במספר קבוע – ז’ מצוות דרבנן⁴⁶ – והמספר ז’ הוא בדיוק ובדוקא,

וכידוע שז’ מצוות דרבנן ביחד עם תרי”ג מצוות דאורייתא עולין למספר המדוייק תר”ן, כתר תורה⁴⁷ [ומהאי טעמא מצינו ש,עשרת⁴⁸ הדברות (ה)כוללים כל התורה כולה (יש בהם) תר”ך אותיות, תרי”ג אותיות בכל אות

אתה צריך להבין ולהתבונן בהבדל בין המצוה ובין הדבר אשר נצטוה עליו כי יש שתהא נוהגת לדורות אלא שהדבר שנצטוה עליו כבר נעדר בדור מן הדורות כו”];

ועד”ז בנדוד: אע”פ שבפועל (בזמן הזה) אין מציאות של בית דין שבכחו לחדש מצוה כו’, עדיין בעינה ההלכה והמצוה שבזה, שיש ביד בית דין לחדש ולהוסיף מצוות דרבנן בזמן הזה.

ושנית, קרוב לומר שלדעת הרמב”ם אפשר בפועל לחדש תקנות (בגדר מצוות דרבנן) גם בזמן שאין לנו בית דין הגדול, והוא ע”פ דברי הרמב”ם בהקדמתו לספר היד: „כל הדברים שבגמרא הבבלי חייבין כל ישראל ללכת בהם וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות שנהגו חכמי הגמרא ולגזור גזירותם וללכת בתקנותם (אע”פ ש,בית דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים קודם חיבור הגמרא) הואיל וכל אותם הדברים שבגמרא הסכימו עליהם כל ישראל ואותם החכמים שהתקינו או שגזרו או שהנהיגו או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא, הם כל חכמי ישראל או רובם כו”]. ומזה, שתקנה או מנהג ש,הסכימו עליהם כל ישראל” יש להם – בכל הזמנים – תוקף של מצוה דרבנן.

וכפרט לפי דעת הרמב”ם, שיתכן מצב שבו „הסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם”⁴³, ואזי נעשה בית דין של דיינים

(44) ראה קונטרס הסמיכה למהר”י בירב (שבשורת מהרלב”ח). תו”ש סוף כרך ט”ו.

(45) כ”מ מלשוננו „מכל ב”ד הגדול”. וכדאי בירוש’ סנה’ פ”א ה”ג „ובאת לרבות ב”ד שביבנה”. ועד”ז בספרי פרשתנו יז, ט (כפי”ר ר”ה שם). וראה צפע”נ לירוש’ שם.

אבל ברמב”ן בהשגות לסהמ”צ מ”ע קנג, שדין ב”ד הגדול הוא בלשכת הגזית דוקא (וראה לב שמש שם). וראה בארוכה מרגניתא טבא לסהמ”צ שרשים שם (אות ה’). מני”ח מצוה תצו. ועוד.

(46) בכמה דפוסי החינוך (אשר במנין המצות הולך בעקבות הרמב”ם*), אחרי שמפרט (בתחלת הספר) כל התרי”ג מצוות, כותב** : ואלו ז’ מצוות דרבנן כו’. אלא שבכמה דפוסים (עם מני”ח) ליתא, וכן ליתא בדפוסים הראשונים דהחינוך (ראה בהוצאת שעוועל).

(47) כ”ה גם ב,חינוך” שבהערה הקודמת.

(48) לשון השל”ה (וראה גם ספר תורת העולה) שבהערה 11. וראה הערות הבאות.

(* ראה חינוך בסוף הקדמתו. שם (בפנים הספר) סוף מצוה תקעג. ועוד.

** הובא גם בספר „מצוות השם” בהקדמתו, וכן בסוף ז’ מצוות דרבנן שמונה. ושם: כפי שמצאתי בספר החינוך הנדפס אצל החומש (אלא שאינו כפי הסדר שבחינוך שם).

(43) רמב”ם הל’ סנה’ פ”ד ה”א. וראה פיה”מ סנה’ פ”א. בכורות פ”ד מ”ג.

ומחוייב לתקן ולהוסיף מצוות לצורך השעה, והכל יהיו מחוייבין לקיימן במצות עשה ולא תעשה.

וי"ל דוגמא – ע"ד ביאור הרמב"ם⁵⁴ לענין הידיעה שלמעלה, שזה ש"הקב"ה יודע כל מה שיהי" אינו מכריח את בחירת האדם, ו"מעשה האדם ביד האדם כו"⁵⁵, "רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לצד טובה ולהיות צדיק הרשות בידו"⁵⁶; ועד"ז להיפך. וכמו שמבאר הרמב"ם בארוכה⁵⁴.

ח. ע"פ הנ"ל – שזה שהרמב"ם אינו מונה את מספר המצוות דרבנן הוא מצד זה שע"פ הלכה אין להם כל "מנין" והגבלה (והעדר מדידה והגבלה זה – הוא ע"פ הלכת תורת אמת) –

יש לומר, שהדבר מתאים עם המבואר (בספרי גדולי ישראל) שהמספר המדויק של שבע מצוות דרבנן משלים את מספר תר"ך – כתר.

וע"ד שמצינו בנוגע להלכות שבתורה את ב' הענינים: הלכות שבתורה נקראות⁵⁷ "תגא", "כתרה של תורה"; ומאידך אין להם מספר, כמ"ש "ועלמות⁵⁸ אין מספר⁵⁹ אל תקרי עלמות אלא עלולמות אלו הלכות דלית לון חושבנא"⁶⁰.

54 בהל' תשובה ספ"ה.

55 ל' הרמב"ם שם.

56 ל' הרמב"ם שם רפ"ה.

57 מגילה כח, ב. נתבאר באגה"ק סכ"ט קנ,

ב ואילך.

58 ל' אדה"ז באגה"ק שם (קנא, א).

59 שה"ש ו, ח.

60 ראה תקו"ז בהקדמה (יד, ריש ע"ב). תכ"א

(מג, ב). "חזק רטז, סע"א. ובשהש"ר שם, ט (ב) –

נרשם⁴⁹ מצוה אחת מתרי"ג מצוות וז' אותיות היתרות הם⁵⁰ ז' מצוות דרבנן כמ"ש הקדמונים" –

הרי אין זה כלל בסתירה להנ"ל. כי בספרים אלו מדובר על אופן היות הדבר בפועל (כולל גם לעת"ל?), שמלמעלה נקבע שבפועל יהיו שבע מצוות דרבנן ולא יותר (והבית דין שיכול לחדש ולהוסיף – לא יחדש מצוות⁵¹ בפועל⁵²) ויחד עם המצוות דאורייתא הרי הם תר"ך מצוות – כתר.

אבל מצד הגדר דמצוות דרבנן ע"פ הלכה – יש מקום להוספת עוד מצוות⁵³ (וגם עליהן יחול הציווי "ע"פ התורה אשר יורוך" ו"לא תסור").

בסגנון אחר קצת: זה ש"כלפי שמיא גליא" שבפועל יהיו רק שבע מצוות דרבנן, אינו משנה כלל את האפשריות ע"פ הלכה דהוספת עוד מצוות דרבנן. ויתירה מזה: כיון שה"רשות לכל אדם נתונה" – לעשות היפך התורה, תתכן מציאות שבה בית דין יהי' צריך

49 וראה ספר כתר תורה (שבעה עה 11) – שמפרט כל התרי"ג מצוות (וז' מצוות דרבנן) בכל אות מעשה"ד.

50 ראה הערה הקודמת.

בבעה"ט יתרו כ, יד (וכן בס' זהר הרקיע (להרשב"ץ) בהקדמה קרוב לתחלתה ובעוד ספרים) נמצא ג"כ ענין הנ"ל – שבעשה"ד יש תר"ך אותיות ושהוא "כתר תורה". אלא דשם, שז' אותי' היתירות הן כנגד ז' מצות ב"נ (וראה זה"ר שם, דו' מצות ב"נ מרומזים בהאותיות ד(סוף עשה"ד) "אשר לרעד"). וראה בית האוצר (להר"י ענגל) ח"א ה, ב ואילך. ואכ"מ.

51 משא"כ גזירות וסייגים וכי'.

52 וע"ד שכל הסנהדראות כולם – לא יחדשו אלא שבע מצוות!

53 ואולי גם ע"ז קאי מש"נ ועלמות אין מספר, ראה לקמן בפנים.

לתורה שבכתב⁶⁴, ואילו מצוות מדברי סופרים והן „מצוות אחרות שנתחדשו“⁶⁵ – ומצד שייכותן למדריגה דכתיב, הרי שניהם ללא מנין והגבלה.

והגם שבנוגע לקיומן בפועל בעולם ומנינן מצד „העולם“ שבתורה – ישנה הגבלה במצוות אלו (ו' מצוות דרבנן) – הנה בענינן כפי שהוא מצד הלכות התורה (וממילא, בספר הרמב"ם שהוא – הלכות הלכות) נוסף בהן חידוש גדול, ובלשון הרמב"ם עצמו כנ"ל – רבי"ם (רס"ב) – שמספרן „עולה לאלפים רבים“ בפועל⁶⁶, למעלה ממדידה והגבלה – בערך המספר דשבע⁶⁷.

וע"י לימוד ההלכות בכלל, הנקראות „תגא וכתרה של תורה“, אזי – „כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב“⁶⁸.

(משיחות אחרות)

(התעודות שלא אח"ז – תשמ"ה)

והא בהא תליא: מצד זה שההלכות שבתורה שייכות ל„כתר“, הרי הן בלי מספר. ובדוגמת כתר גשמי שהוא למעלה מן הראש ומקיף את הראש, היינו שהוא למעלה מן האדם, וביחד עם זה הרי כתר אמיתי צריך להיות „הולם“ את הראש⁶¹ – עד"ו ב„כתר עליון“, שהוא למעלה ממדידה והגבלה, וביחד עם זה הוא כתר דעשי, דיצירה וכו' – ולכן ההלכות שהן „כתרה של תורה“ הרי הן בלי חשבון⁶².

ועד"ו (בסגנון אחר קצת) בנוגע למצוות מדברי סופרים⁶³, אשר שייכות לתורה שבעל פה „יותר“ מאשר הלכות סתם [כי ההלכות הן ביאור ופירוש

הובא בלקו"ת שה"ש מ, ב: ועלמות אין מספר אין קץ לתוספת.

(61) שה"ז סימנו של מלך בית דוד (ע"ז מד, טע"א) מלך בשלימות (ראה רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ו ואילך).

(62) באגה"ק שם: וז"ש אשת חיל עטרת בעלה כי התורה שבע"פ . . מעמדת חיילות הרבה כמ"ש ועלמות כו' (כנ"ל). והיינו שהוא מצד מעלת הבינה (וראה גם ד"ה מצה זו תר"מ פל"ז. ובכ"מ). אבל זהו בענין הגילוי בפועל, אבל בשרשו – ה"ז גילוי הכתר, רצון העליון, וכמו שממשיך שם: וכולן הן בחי' רצון העליון ב"ה למע' מעלה ממעלת חכמה כו'.

וראה המשך תרס"ו ע' שצב במעלת תושבע"פ דביגיעתם ועמלם כו' (דהחכמים) ה"ה ממשכים אור חדש . . וממילא כל הענינים באים בבחי' התחדשות ממש . . וזהו ג"כ מה שבתורה שבע"פ מתחדשים ריבוי דינים מאד ותלי תלים של הלכות וכמא' ועלמות אין מספר אלו הלכות כו' שזהו ג"כ לפי שממשיכים בחי' אור חדש מהעלם העצמית כו'.

(63) במעלת דברי סופרים (מה שחביבין מדברי תורה – שהש"ר עה"פ א, ב) – ראה גם תו"א נב, ד. לקו"ת פקודי ו, ד. המשך מצה זו הנ"ל פמ"א. ובכ"מ.

(64) ראה אגה"ק שם.

(65) ראה המשך תרס"ו שבערה 62.

(66) ומובן גם ממקומות שבהערה 63, שמצוות שמד"ס הן מבחי' אור שלמעלה (הגבלת) הכלים, בדוגמת מצות לת. וראה גם דרך חיים שער התפלה פס"ד (עא, א ואילך). סה"מ תר"ס ע' קנה ואילך.

(67) ע"ד התואר ע"פ הלכה ובנוגע לפועל: „מים שאין להם סוף“ (יבמות קכא, א. רמב"ם הל' גירושין פ"ג גט"ז וה"ב) – אע"פ „שידעין לשער כמה טפות יש בים“ (הוריות י, סע"א).

(68) מגילה שם בסוף הע' (וש"ג) – הובא באגה"ק שם.

וראה רמב"ם (הל' תשובה ספ"ח): זה שקראו אותו חכמים עוה"ב לא מפני שאינו מצוי עתה . . אין הדבר כן, אלא הרי הוא מצוי ועומד . . ולא קראוהו עולם הבא אלא מפני. (ש)באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה.